

Paul Preston: The Coming of the Spanish Civil War. Reform, Reaction and Revolution in the Second Republic 1931-36. London, Macmillan 1978. 264 s.

Forskningen beskæftiger sig stadig intenst med årsagerne til udbruddet af den spanske borgerkrig i 1936. Paul Preston har allerede i nogle artikler fremlagt dele af sin analyse, se *Journal of Contemporary History*, 1975, no 4 og 1977, no 1, samt *European Studies Review* 1973, no 4 og nu også i et særnummer om Spanien, *European Studies Review*, 1979, no 1. Bogen er baseret på en disputats. Kildegrundlaget er ligesom for andre forskere stadig primært aviser fra samtiden og modstridende erindringer, der oftest alene har det tilfælles, at de er skrevet efter 1939 og hyppigt efter 1945. Blandt undtagelserne er statsministeren og præsidenten, Manuel Azañas dagbøger, der nu også er udgivet i Spanien (M. Azaña: *Memorias políticas y de guerra*, I-II. Barcelona, 1978). Preston gør hyppigt brug af disse.

Bogen er ikke en skildring af Spaniens historie 1931-36, men et begrænset udsnit af den. Forf. har valgt at koncentrere sig om socialistpartiet (PSOE) og det katolske højreparti (CEDA), og især om sidstnævntes leder Gil Robles, der iøvrigt så sent som ved valget i 1976 forsøgte et politisk come-back, omend uden held. Forf. opfatter disse to partier som hovedkræfterne i den sociale kamp i Spanien. I lighed med andre ser han årsagen til krigen ikke i ydre, f. eks. tyske eller italienske planer, men i indre forhold, nemlig den sociale spænding i landet. Denne var en arv efter mange årtiers manglende reformvilje hos regeringerne. Det er således ikke ekstremisterne, hverken til højre (falangister, carlister, monarkister, hæren) eller til venstre (anarkister, kommunister, trotskister), der interesserer forf., men grupperne i midten.

Fof.s synspunkt kommer tydeligt frem i dispositionen. Venstres, og især socialisternes, forsøg på at reformere det spanske samfund 1931-33 ad parlamentarisk vej, mødes af Højre med stor aggressivitet og obstruktion. I 1933-36 skrues udviklingen tilbage igen med hårde midler, og dette gør ifølge forf. radikaliseringen hos Venstre, og specielt i socialistbevægelsen forståelig. Det er således Højres reaktion på Venstres reformplaner, der fører til radikalisering og borgerkrig. Foråret 1936 var polariseringen nået så vidt, at kompromis næppe var muligt. Forf. tillægger således i høj grad Højres handle måde afgørende skyld for borgerkrigen.

Dette grundsyn, der er diskutabelt, præger ganske fremstillingen. CEDA og især dets leders, Gil Robles', udtalelser og adfærd mistænkes hele tiden for det værste, ja i realiteten overtager forf. socialisternes samtidige vurdering af CEDA: dette var, trods dets egne påstande om at være parlamentarisk og tilhænger af legale former, et fascistliggende parti. Forf. viger ofte tilbage fra direkte at kalde partiet fascistisk, ikke mindst på grund af dette ords værdiladede og upræcise betydning. Men han giver alligevel i fremstillingens løb så mange hentydninger, at læseren klart får det indtryk, at CEDA dels var fascistisk, med klare bånd til Tyskland og Italien, dels at det sigtede mod et militærkup, d.v.s. et brud med de legale former. Preston er derved, hvilket også fremgår af hans noter, i polemik med især Robinsons (*The Origins of Franco's Spain*. 1970) fremstilling af CEDA og også med Edw. Malefakis' (*Agrarian Reform and Peasant Revolution in Spain*. 1970) tolkning af perioden 1933-35. Som bevis for sin tese inddrager Preston ofte Gil Robles' egne erindringer fra 1968, der åbenbart er lige så afslørende som f. eks. H. Brüning's erindringer (*Memoiren*, 1918-34. Stuttgart, 1970) om et tilsvarende partis (Zentrum) virke i Tyskland for en indskrænkning af demokratiet. Såvel Zentrum som CEDA spillede henholdsvis nazisterne og den spanske hær gode kort i hænde. Men fælles for begge retninger er dog også, at deres virke kan fortolkes forskelligt.

For at bevise sin tese om CEDAs fascistlignende hensigter må forf. oftest ty til citater fra partiets ungdomsorganisation (JAP) eller vælge klimaks fra Gil Robles' valgtaler. Hans brug af Angel Viñas' (La Alemania nazi y el 18 de julio. Madrid, 1974; forkortet 2. udgave, 1977) banebrydende værk om forholdet mellem nazisterne og Spanien før 1936 er ikke betryggende. Forf. anfører f. eks. s. 172, at Gil Robles rekvirerede nazistisk anti-marxistisk materiale til sin valgkamp, men han skriver ikke, at Viñas samme sted fremhæver, at tyskerne ikke var særlig interesserede i udviklingen af den spanske fascisme, og slet ikke i CEDA, som de ikke anså for at være fascistisk.

Samme metode anvendes interessant nok ikke ved analysen af socialisternes udtalelser. Den socialistiske leders, Largo Caballeros, mange offentlige udsagn om den nære revolution forsøger forf. at bortforklare, selv om han til sidst vedgår, at selv om Largo ikke mente det, så kunne middelklassen have god grund til at føle sig skræmt ved hans revolutionære posur. Preston fremhæver årsagerne til, hvorfor Largo udtalte sig revolutionært uden formentlig at mene det alvorligt, men samme forstående metode bruges ikke over for Gil Robles, der havde lignende grunde til måske at skærpe sine udtalelser. Begge partiledere måtte jo tage hensyn til deres yderfløje og nærmeste rivaliserende partier for ikke at miste tilhængere. Gang på gang viser forf. da også, at Gil Robles ikke var så rabiater som JAP. Det er jo ikke noget ualmindeligt fænomen, at ungdomsorganisationer gebærder sig mere radikalt end moderpartiet. Gil Robles' moderation bortforklares dog af forf. som værende af taktisk art.

Det er et spørgsmål, om ikke forf.s disposition, der bl. a. næsten helt udelader en behandling af anarkisterne, giver bogen en skæv fremstilling. Højres reaktioner bliver svære at forstå, når Venstres politik hovedsageligt fremstilles som værende socialisternes og de borgerlige republikaneres, d.v.s. den, der primært udspillede sig på institutionsniveau, i regering og Cortes (parlament), og ikke den vigtige politik, der foregik ude i landet, bl. a. ved de utallige strejker sat i værk af anarkisterne (CNT).

Forf. har som hovedtese sat sig for at modbevise den kendte liberale, nyligt afdøde politiker og historiker Salvador de Madariagas ord om, at Den Spanske Borgerkrig blev gjort uundgåelig på grund af borgerkrigen inden for socialistpartiet. Det er bogens hovedfortjeneste, at den giver en indgående fremstilling af spliden inden for den socialistiske bevægelse fra ca. 1917. Striden mellem personerne Julián Besteiro, Largo Caballero og I. Prieto udredes – både dens personlige og saglige indhold. Largo skildres som en pragmatiker og opportunist. Han var meget afhængig af »manden på gulvet«s syn og delte derfor i 1930'erne de menige medlemmers voksende militante holdning. Han var især motiveret af fagforeningens (UGT) ekspansionsmuligheder og derfor præget af angst både for rivalen CNT (anarkistisk) og for en spansk fascisme, der kunne knuse arbejderbevægelsen som det var sket i Italien, Tyskland og Østrig.

Denne interessante skildring viser med stor tydelighed, at bevægelsen (parti og fagforening) ustandselig var i splid med sig selv om taktikken, der skulle føre frem til socialismen. Denne interne uenighed, der jo er generel for socialistbevægelser, var til skade for en stabil spansk republik.

Forf. gør meget ud af at vise, at Gil Robles alene ville arbejde inden for republikkens rammer, hvis dens indhold blev konservativt og endog af korporativt tilsnit à la Mussolinis Italien eller Dollfuss' Østrig. Men forf. glemmer tilsvarende at fremhæve, selv om det indirekte fremgår af hans fremstilling, at socialisterne heller ikke anså den liberale borgerlige republik for et mål i sig selv, men alene som et overgangsstadium på vejen til en socialistisk republik. Situationen i 1936 blev jo netop også skærpet, fordi PSOE's venstrefløj under Largo Caballero fik overtaget med ønsker om en hurtig revolution, der gik videre end reformerne fra 1931–33. Largos radikaliserings begyndte allerede i 1932, og i 1933 var denne fløj så skuffet, at den talte om brug af vold.

Hvis forf. havde inddraget anarkisternes mål, ville det kun have fremhævet, hvor svag en basis en borgerlig, liberal republik egentlig havde hos de organiserede grupper i Spanien i 1936. Venstres definition af republikkens indhold var på ingen måde veldefineret. De vigtigste politiske gruppers egentlige mål var slet ikke en liberal borgerlig republik. Den fundamentale uenighed i den koalition, der i 1931 fik fjernet monarkiet, er for nylig blevet påvist af Shlomo Ben-Ami (*The Origins of the Second Republic in Spain*. Oxford Univ. Press, 1978).

Prestons velskrevne og veldokumenterede, men diskutabile bog rokker næppe ved den opfattelse, at en af de væsentlige årsager til republikkens fiasko også må søges i venstre-fløjens interne uenighed, der gav Højre alt for store chancer til at foretage en kontrarevolution. Det spanske Højres utvivlsomme ønsker om at skrue tiden tilbage til før 1931, i hvert fald så meget som muligt, lettedes af Venstres egen uenighed, og ikke mindst af Largo Caballeros verbale revolutionære holdning, der vel at mærke ikke blev fulgt op af konkrete revolutionsforberedelser, hvilket sås både ved den asturiske opstand oktober 1934 og juli 1936, men til gengæld hindrede I. Prieto i, også i 1936, at etablere et reformsamarbejde med de borgerlige republikanere. Spliden i PSOE, i en radikal, »bolsjevistisk« fløj og i en moderat fløj, hæmmede handlekraften ud ad til. – Bogen afsluttes med en udførlig bibliografi.

Kay Lundgreen-Nielsen

*Lars Åkerblom: Sir Samuel Hoare och Etiopienkonflikten 1935. Studia Historica Upsalien-
sien- 76. Uppsala, Almqvist & Wiksell 1976. 225 s. 9 kort.*

Hoare-Laval planen har lige siden sin oprindelse i december 1935, da den afstedkom en politisk krise i England, været genstand for vurdering og dom. I et forsøg på at bevare Mussolini i opdæmningsfronten fra Stresa mod Tyskland søgte den britiske udenrigsminister, Sir Samuel Hoare, og den franske konseilspræsident, Pierre Laval, at stille ham så nogenlunde tilfreds i hans krav på Abessinien, som han allerede havde indledt angreb på. En vanskelighed for denne italiensk-ventede appeasement-politik, var, at vestmagterne samtidig var forpligtet på Folkeforbundet og dets sanktionspolitik. For Englands vedkommende gjorde der sig yderligere en række omstændigheder gældende: Regeringen havde just ført en vellykket valgkampagne på Folkeforbundslinien, og betydelige dele af den offentlige opinion støttede kraftigt denne. Samtidig imødeså regeringen imidlertid den mulighed, at den ikke alt for veludrustede britiske Middelhavsflåde kunne blive ene om at føre en hård sanktionspolitik (omfattende olieembargo) ud i livet, at med andre ord England kunne komme i krig med Italien. En sådan krig var opinionen – for at fuldkommengøre dilemmaet – absolut ikke indstillet på.

Den svenske historiker Lars Åkerblom har i sin disputats givet en solid og grundig analyse af den engelske politik i efteråret 1935 over for Italien med særligt henblik på Hoares rolle. Hans resultat er, at England efter Hoares opfattelse (kraftigt influeret af Vansittart) stod over for at måtte vælge mellem olieembargo og forhandlinger med Italien, og at det i denne situation var forhandlinger, der var den eneste uomgængelige nødvendighed. Under udarbejdelse af forhandlingsgrundlaget i Paris sammen med Laval strakte han sig vidt – videre, end regeringen hjemme havde ventet (omend ikke videre, end den i første omgang var rede til at acceptere), og langt videre, end opinionen ville acceptere. Konsekvensen blev, at han måtte gå – mens hans politik levede videre. Åkerblom, der citerer flere nedvurderende karakteristika af Hoare, ser ham som manden, der »synes tro på den løsning han funnit, men han förbiser, at den ej motsvarar situationens krav«. Det virker som en tynd konklusion på de solide præmisser, han fremlægger, og man